EENE SURINAAMSCHÉ GOUVERNEURS- FAMILIE

DOOR

S. KALFF.

De gedenkschriften van Jean Rou, een van de duizende Hugénóten die vóór en tijdens de herroeping van het Edict van Nantes hun vaderland ontvluchtten om in Nederland een wijkplaats te zoeken, bevatten over sommige zijner tijdgenooten bijzonderheden, welke een vluchtig maar verrassend licht werpen op Nederlandsche personen en toestanden in het laatst der 17de eeuw.

Als welonderwezen Franschman, schrijver van werken van eenige beteekenis, had hij in Holland een kostwinning gevonden door aan adellijke jongelieden van beiderlei kunne onderricht te geven in geschiedenis, aardrijkskunde, genealogie en heraldiek. Zijne antecedenten in deze richting — in het buitenland had hij reeds ettelijke jonge graven en baronnen helpen opvoeden — brachten hem in aanmerking voor de post van huisonderwijzer in het gezin van Cornelis van Aerssen, heer van Sommelsdyck, Plaat, Bommel en Spyck. Hij aanvaardde dien post in 1680, op een salaris van slechts 600 livres. Rou was gehuwd, doch had zijne vrouw in Frankrijk moeten achterlaten. Hetgeen hij in den huize Sommelsdyck zag, was van dien aard, dat de uitgever zijner *Mémoires* ettelijke aantekeningen te onstichtelijk oordeelde om ze op hun plaats in den tekst af te drukken. Daarom verbande hij die naar een „feuille supplémentaire”, achter in het boek. Dat Sommelsdyck, destijds ritmeester in dienst der Staten, een vriend van grove scherts was toonde hij bij gelegenheid dat de gouverneur zijner zonen verlof

vroeg om zijn jonge vrouw naar den Haag (waar het gezin gevestigd was) te laten overkomen. De vergunning werd verleend, maar, voegde de adellijke patroon er schamper bij: „'t is wat moois zoo te verlangen naar een vrouw! Men moet zich kunnen beheerschen; zooiets past een man niet". Waarop eene vriendin des huizes, zekere madame Du Moulin, tusschenbeide kwam met het zeggen: „Monsieur, chacun sent ses petits besoins". En de ander, daarop bescheid doende: „Bon! est-ce qu'on ne trouve pas des femmes quand on veut? Les rues en sont pavées". Thans achtte de dame het onraadzaam het gesprek voort te zetten. Maar het Fransche vrouwtje, dat als strooweduwe te Charenton bij Parijs woonde, kwam over en bleef tien dagen in het Haagsche huishouden te gast; zeker ook om te ervaren dat een salaris van 600 livres niet voldoende was om er een eigen huishouden mee op te zetten.

Daarna klom Sommelsdyck op tot den rang van kolonel der cavalerie. Rou getuigde van hem, dat hij van een onbuigzaam karakter was, man uit één stuk, die van wijken noch wankelen wist, dapper, zelfs ietwat roekeloos, en wiens beginselen juist niet van de strengste zedelijkheid waren. Hij was ook een man van geestkracht en gezond verstand, vijand van alle vertoon en omslag, maar niet weinig onverschillig, en van een naturel dat hem niet bemind maakte. Zijne vrouw was eene dochter van Alexandre du Puy, markies van St. André Montbrun, die zich als generaal in Venetiaanschen dienst onderscheidde, inzonderheid bij het vermaarde beleg van Candia. Zij wordt door Rou beschreven als eene schoone, rijzige vrouw, die na haar huwelijk en herhaald moederschap zekere lijvigheid verkreeg, welke echter aan haar voorkomen niet schaadde. Zes maanden na het huwelijk, toen zij met haren echtgenoot uit Frankrijk kwam en men de dichtgevroren Maas over moest, was juist de dooi ingevallen. De onderneming om met een zwaar bepakte reiswagen, bespannen met groote Friesche koetspaarden, de rivier over te steken, werd nu een waagstuk. Andere reizigers hadden er reeds van afgezien, en de jonge vrouw,

ontsteld door het eenzame ijstafereel, drong er op aan een anderen weg te kiezen. „Gekheid! antwoordde de echtgenoot, „zulke zwakheden komen niet te pas. Vooruit, koetsier, en de zweep er over!” Hij was inderdaad de laatste, die behouden aan den overkant kwam, maar 't was een *narrow escape* geweest. Want het ijs boog en splinterde onder de hoeven der paarden, en de dooi nam zoo snel toe dat weldra de rivier begon te kruien, en den volgenden dag de schotsen reeds wegdreven.

Bij zijn komst in Nederland had Rou aanbevelingsbrieven met zich gebracht aan eenige invloedrijke personen, o.a. aan den heer d'Alonne, secretaris van de gemalin des stadhouders Willem III, een man van eenige beteekenis aan het prinselijk hof. Deze polste hem over het denbeeld gouverneur te worden van de pages van Zijne Hoogheid, maar Rou, destijds nauwelijks in dienst getreden bij de Sommelsdycks, was er niet voor te vinden. De secretaris hield zijn aan Rou gegeven woord niet, om over de zaak te zwijgen, want kort daarna werd deze door de vrouw des huizes er over onderhouden, en had nog moeite om zich van den blaam te zuiveren als zou hij heimelijk getracht hebben aan het hof te komen. De gouverneur achtte haar eene wereldsche en prachtlievende vrouw, in tegenstelling met haren man, die sober en eenvoudig was in zijn levenswijze. Zoo toonde hij zich ook later in Suriname; en inzonderheid op 't stuk van kleding was hij wars van alle praal. Te kwader ure liet zij hem eens een prachtigen scharlaken mantel met goudborduurzel maken, en dien door zijn kamerdienaar verwisselen met het *shabby* kledingstuk, dat hij zich tot ergernis van heel zijne omgeving dagelijks om de schouders placht te werpen. Hij kon die „vilaine houppelande” dan wel aan zijn dienstpersoneel overlaten; altijd voor 't geval dat zij niet bloosden zooiets te dragen. Sommelsdyck, des ochtends opstaande, zag den fraaien mantel liggen, maar deed alsof hij dien niet zag, en toen zijn lijfknecht hem gekleed en gepoederd had, beval hij hem zijn mantel te brengen. Deze nam toen het nieuwe kledingstuk, waarop zijn meester met afwijzend gebaar zeide: „Ik vraag

om *mijn* mantel". Onthutst antwoordde de dienaar: „Heer, ik vind er geen andere dan deze". Waarop hij het bescheid ontving: „Ga dan zoeken!" En toen de man terugkwam met de tijding, dat die mantel nergens meer te vinden was (daarvoor had mevrouw v. Sommelsdyck gezorgd) nam zijn meester de kostbare surprise zijner vrouw en wierp die op het open haardvuur. De sintels mocht hij aan zijn meesteres brengen.

Dit geval van een toekomstigen kolonialen Gouverneur herinnert aan dat andere, 't welk Valentijn van den Gouverneur-Generaal Joan Maatsuycker verhaalt. In „singulierheid" gaf deze Oost-Indische bewindsman den West-Indische niet toe. Hij was evenzeer een „wonderlyke Griek", lastig op 't stuk van kleeding, en wist van geen genade wanneer zijn vrouw, Haasje Berkman, bij ongeluk een hemd met ééne mouw voor hem klaargelegd had. Zwijgend trok hij het aan en ging dan in het ontvangvertrek zijner vrouw, de bloote arm door de open-gewerkte mouw van het wambuis glurend, om haar ten aanhoore van hare bezoeksters „vinnig uit te stryken". Maar ofschoon hij al even onverschillig en even ongezeg-gelijk was als Sommelsdyck, en zijne kleeren liefst tot op den draad afdroeg, zoo onhandelbaar als gene was hij toch niet. Valentijn verhaalt:

„Deze brave vrouw had ook de grootste moeite van de wereld om Zijn Edelheid een nieuw kleed aan 't lijf te krijgen, also hij nooit zijn oud kleed afleggen, en nooit de maat van een nieuw kleed wilde laten nemen; maar zij, die wel wist dat het haar tot eere strekte dat Zijn Edelheid wel in de kleederen was, liet behendig de maat van een oud pak van Zijn Ed. nemen, liet dan een nieuw kleed van 't zelve stof maken en wist stil te bezorgen dat dit 's morgens lag in de plaats van 't kleed, dat Zijn Ed. 's avonds te voren uitgedaan had, zonder hem daar iets af te zeggen, en dan trok hij dat zo aan, dat zij hem anders onmogelijk aan 't lijf gekregen zou hebben".

De heer v. Sommelsdyck zou er anders mee gehandeld hebben. Er was voor zulke ongevraagde vernieuwingen steeds plaats in zijn haard.

De omgeving van het stadhoudelijke hof was geenszins die, waarin zulk een karakter paste. Hij had er dus wel ooren naar toen hem de post van gezant der Staten aan het Fransche hof in uitzicht werd gesteld, maar nog meer bekoorde dit uitzicht zijne vrouw. Frankrijk was haar vaderland; het bezat hare liefde, meer dan het „pays des grenouilles” werwaarts haar echtgenoot haar had overgeplant, en het denkbeeld om als ambassadeur in de Parijsche kringen te zullen schitteren was voor haar, die als dochter van een landedelman in de afzondering van het Fransche platteland was grootgebracht, als ’t ware een schoon visioen.

Helaas, dat het een visioen moest blijven! Zij stuitte n.l. op den onbuigzamen wil van haren echtgenoot, die dezen post alleen aanvaardde wilde op voorwaarde dat hij werd opgenomen in de ridderschap van Holland. En hiertoe liet die ridderschap zich niet vinden. Wel is waar, Sommelsdyck behoorde tot den Nederlandschen adel; zijn grootvader François van Aerssen, gezant aan het hof van Hendrik IV, was tevens door dien vorst tot chevalier en baron gemaakt. Ook zijn vader, Cornelis van Aerssen, gouverneur van Nijmegen, was bij de ridderschap van Holland ingeschreven geweest, maar die titel was niet erfelijk. ’t Mocht zijn dat de zoon eene heerlijkheid bezat, een rang in het leger en nog den titel van markies de la Nocle, in de ridderschap wilde men hem niet hebben, simpel omdat dit illustre college destijds voltallig was en men vreesde dat uitbreiding van het aantal leden ten prejudice van het aanzien van het korps zou komen. Men wilde zich blijven beperken tot *a chosen few*. Vergeefs drong zijne vrouw den kandidaat-ambassadeur om over deze zwarigheid heen te stappen; men zou hem er te Parijs niet minder om aanzien. Hij liet zich evenmin overhalen als indertijd aan den oever van de dichtgevroren Maas. Daarop blies zij hare wenschen den gouverneur harer kinderen in het oor; hij zou, als hij zijn kans schoon zag, het gesprek eens op dit netelig onderwerp brengen en de voordeelen van het verblijf in Frankrijk in het licht stellen. Niets hielp; Sommelsdyck wilde eerst ridder,

en dan gezant wezen. Daarop sprong de zaak af, en de teleurgestelde dame moest het aanzien dat een ander, n.l. de heer van Wassenaer-Sterrenberg, met den begeerden post ging strijken.

Daarop kwam de zaak van de Surinaamsche landvoogdij ter tafel, en dit vlotte als van een papiertje van muziek. Want deze post was geenszins zoo begeerd, noch zoo begeerlijk als de Fransche ambassade. Veel liefhebbers deden zich onder de personen van beteekenis niet op; Suriname was een achterlijke kolonie, met eene schrale bevolking en geringe hulpbronnen, het klimaat stond in een slechten reuk en evenzoo het onrustige blanke element. Doch Sommelsdyck had eene krachtige aanbeveling, doordien hij voor één derde eigenaar van de kolonie was geworden (de beide andere participanten waren de stad Amsterdam en de W.I. Comp.¹⁾ en hij wilde liever de eerste in een kleine stad dan de tweede in Rome wezen. Hij wenschte geen verdere aanraking met het stadhouderslijk hof, waar hij wegens zijne vroegere Staatsgezindheid slechts half vertrouwd werd en waar, volgens Rou, „il avoit à essuyer mille déboires”. Coenraet Droste maakt van hem gewag in zijne *Overblijfsels van Geheugchenis*, waar hij van een zijner bezoeken aan het hof van prins Willem III verhaalt, en de vrijheid neemt Suriname een eiland te noemen. In zijne breedsprakige rijmkroniek leest men:

Ik was daer eens als daer is Somelsdijk gekomen,
De Surinaemse reys toen hebbende aengenomen.
Terwijl hy afscheyt nam, hy van veel voordeel sprak,
Dat in het Landsbestier van 't Eylant voor hem stak,
De Prins, niet konnende syn reden wederleggen,
Hoorde ik dien evenwel tot antwoord aen hem seggen:
'K sal naer uw wederkomst gelooven uw verhael,
Nu schynen gissingen uw woorden altemael.
Tot nog toe kont gy niet daer meer als ik van weten,
Voor dat gy hebt aldaer een jaer twee drie versleten.
En daer mee wenste hem syn Hoogheyt veel geluk,
Maar d'ondernemingen veranderden in druk.

¹⁾ De Staten van Zeeland hadden de kolonie in 1682 voor f 260.000.— afgestaan aan de W.-I. Comp., die reeds het volgend jaar één derde verkocht aan Amsterdam, één derde aan Sommelsdyck, en één derde zelf behield. Het geheel der drie bezitters droeg den naam van Societeit van Suriname. (v. Kampen, *Gesch. d. Ned. buiten Europa*, II 283).

In 1683 scheepte hij zich in naar Paramaribo, maar zonder zijn vrouw. Had hij niet naar Parijs gewild, zij wilde niet naar Suriname. Zij verzegde het om de Haagsche omgeving, welke haar gemeenzaam geworden was, te ruilen voor eene halfbeschaafde kolonie aan een tropisch strand. Daarbij schijnt de aandrang van zijn kant om mee naar de West te gaan niet bijster groot te zijn geweest; althans Rou geloofde goede redenen te hebben „pour croire que, sur ce fait, il y avoit de sa part plus de grimace que de véritable empressement”. En inderdaad wist de nieuwe Gouverneur zich sedert hare afwezigheid te troosten met een van de bruine dochteren des lands; eene jeugdige Indiaansche kwam in zijn wigwam en verpoosde hem van de regeeringszorgen. Zijn vrienden stelden die ongewijde verbintenis voor als een noodwendigheid, een politieke maatregel. De lezing van een hunner luidde:

„Den heere Gouverneur van Zommelsdyck was genootsaakt geweest by het maaken van die vrede (met een Indiaanschen stam), een dogter van een der voornaamste opperhoofden der Indianen op haare wyse tot sig te neemen; dat mensch was wel honderd jaaren oud geworden, synde thans nog geen vijf en twintig jaaren dood. Zij quam nu en dan eens aan Paramaribo, logeerende dan bij mevrouw laast weduwe van ds. Duvoysin, die zij dogter noemde, omdat haar Ed. met den heer Gouverneur de Cheusses (die tot het huys van den heere van Zommelsdyck behoorde) getrouwt was geweest”.

Andersdenkenden meenden echter dat die noodzakelijkheid om eene jonge *squaw* tot bijzit te nemen en op die wijze een vrede met hare landgenooten te bezegelen, wonderwel strookte met Sommeldyck's persoonlijke voorliefden; en dat hij er allermint de man naar was om zich dergelijke servituten op de landvoogdij te laten welgevallen, had hij 't zelf niet gewild.

Elders in zijn rijmkroniek teekende Droste aan, dat hij zich van de bevolking „min lieven deed dan vreesen”. Die verklaring was allicht in verband te brengen met zijn hardvochtig optreden tegenover de inboorlingen.

Het archief te Leiden bevat het afschrift van een zijner brieven aan de Staten Generaal, waarvan de inhoud wordt medegedeeld door *De Navorscher* ¹⁾, en welke doet vermoeden dat de Gouverneur met de levens der Indianen placht om te gaan als de duivel met de takkebossen. Hij schreef daarin o.a. over de onmogelijkheid om te voldoen aan den eisch der Staten van Zeeland tot onverwijld terugzending van drie Roomsche zendelingen, tersluik in de kolonie gekomen, aangezien ze reeds aan het klimaat ten offer gevallen, en begraven waren. Wat hun gebeente betrof, „soude ick voorslaen off het niet geraten soude syn die aan den H. Vader den Paus van Rome toe te senden, die daer sonder twyffel goede riliques van soude maecken, waerdoor syne Casse soude konnen werden gebeneficeert om den Turxen oorlogh te helpen voort setten”. En de brief eindigde met de kennisgave: „Ons secours is met over de hondert Indiaensche slavin- nen en kinderen, wiens mans en vaders door de onsen syn dootgeslagen, geretourneert”.

Prof. Fruin merkte hierbij op dat het niet te verwonderen was, zoo hem zelf een bloedig uiteinde wachtte. De strooweduwe in Den Haag, Margurite du Puy de St. Andr Montbrun, zou haren echtgenoot niet terugzien; hij werd den 19 Juli 1688 door muitend krijgsvolk neergeschoten. Droste herdacht zijn dood met de regels:

’T was jammer dat een man met veel hoedanigheden
Een onverwagte doot van schelmen heeft geleden,
Die hy om lof en eer had dikmael nagejaegt,
Wanneer hy in den kryg syn leven heeft gewaegt.

Verbintenissen gelijk die tusschen Sommeldyck en een Indiaansche vrouw waren in Suriname gansch niet zeldzaam, en droegen er niet toe bij de zuiverheid van het Kaukasische bloed te bewaren. Eene talrijke mestiezen-klasse vermeerderde eerlang de reeds zoo gevarieerde bevolking der kolonie, en de wilde echt, door zoo menigen gehuwden europeaan in dit tropische gewest gesloten, vond niet zelden een naspel in ’t vaderland en eindigde

¹⁾ VI p. 167.

met een eisch tot echtscheiding. Of ook omgekeerd; wanneer de echtgenoot in de kolonie een dergelijke grievig had tegen de in 't vaderland achtergebleven vrouw, ging zulk een eisch van hem uit. 't Mocht partijen dan wel eens nagezegd worden dat beider huwelijkstrouw verdacht was, en dat ze bij elkaar pasten als een beroest mes en vuile boter. Het werpt eenig licht op de Surinaamsche toestanden op het eind der 17de eeuw, wanneer men b.v. in het *Journal* van Constantyn Huygens, den zoon, de aantekening leest:

„16 October 1689. Smiddaghs att Slydrecht bij mij, komende sonder dat hem genood hadde. Vertelde dat Vredenburg, de man van vr. van 's Gravemoers zuster, in Suriname zijnde, van daer procuratie aen mevr. van Wassenaer, sijn suster, gesonden had om sijn huwelyck *ex causa adulterii* (wegens echtbreuk) te doen dissolveren, sustinerende dat sij in sijn absentie dry kinderen bij de jonghe Sevenaer gehadt hadde”.

De man, die hier als eischer optrad, was Abraham van Vredenburg, gehuwd met de Haagsche burgemeestersdochter Jacoba Pieterse. Toen hij in 1683 naar West-Indië vertrokken was, had hij evenals Sommelsdyck zijne vrouw achtergelaten, of wel, zij had het verzegd hem derwaarts te vergezellen. Mevr. v. Wassenaer maakte echter geen gebruik van de haar gezonden procuratie, want toen in 1691 de eisch tot echtscheiding voor het Hof van Holland kwam, trad niet de zuster, maar de zwager als Vredenburg's gemachtigde op, n.l. de Leidse professor Gronovius. Uit de getuigenverhooren en het verweer van gedaagde bleek intusschen, dat ook de vrouw heel wat tegen den man had in te brengen. Zij verklaarde n.l. dat hij reeds vóór zijn huwelyk, „de wegh van de verloore Soon hadt ingeslagen, en daarop continueerende was gebleven”, dat hij ten gevolge van zijn loszinnigen levenswandel zijn vermogen grootendeels had doorgebracht, daarna tevergeefs een emplooi in Franschen dienst had gezocht, en eindelijk een uitweg gezocht had naar Suriname, „het restant van syn gelt mede nemende en niet begerende dat zij, gedaagde, met

hem soude gaan". Voorts zou hij in Suriname zijn ongebonden leven hebben voortgezet, en getracht hebben van den Kolonialen Raad eene ontbinding van zijn huwelijk te verkrijgen. Eerst toen hem dit niet gelukte (vermoedelijk was de Raad niet bevoegd zulk een vonnis uit te spreken) zond hij die procuratie aan zijne zuster in Nederland.

Eerst in 1703 werd dit huwelijk ontbonden. Vredenburg was toen in 't vaderland teruggekeerd, en burger van Amsterdam geworden. Bij sententie van schepenen aldaar werd de echt „gedissolveerd", en hem vrijheid gegeven met een andere vrouw te huwen. Vermoedelijk had Jacoba Pieterse zichzelve in het ongelijk gesteld door hare openlijke verhouding tot mr. Barend Frans van Sevenaer, bij wien zij vier kinderen had. Vredenburg van zijn kant had eene onechte dochter bij eene gouvernante, welk kind echter door hem gelegitimeerd werd. Zij huwde later met een kapitein der burgerij te Leiden, Frans van Kerkem of Kerchem, welk huwelijk echter ook al door echtscheiding werd ontbonden. De leuze *Divorçons!* gold in die dagen vooral niet minder dan in de latere. De gescheiden mevr. Vredenburg schijnt na het vonnis van 1703 met den vader harer kinderen gehuwd te zijn; kinderen die vermoedelijk jong overleden, daar hunne namen niet worden vermeld.

Zoover nu als tusschen de echtelieden Vredenburg kwam het bij de Sommelsdyck's niet, al waren er misschien wel vrienden (zulke vrienden heeft men altijd) die de vrouw niet onkundig lieten van den wilden echt van den man. Trouwens, zij werd door den huisonderwijzer (Jean Rou) behalve als eene geestvolle, ook als eene godsdienstige vrouw afgeschilderd, welke de bijbelsche huwelijksgeboden betrachtte. Maar tevens zei de schrijver der *Mémoires* van haar, dat zij in eene verkeerde richting was opgevoed en eene ietwat te lange tong had. Zij bevestigde het spreekwoord, uit haar eigen vaderland afkomstig: „La langue des femmes est leur épée, et elles ne la laissent pas rouiller". Ook was zij er steeds op uit zich met iemand te brouilleeren, en dien iemand vond zij

welhaast in den opvoeder harer zonen. De opvoeding zelve gaf gereedelijk aanleiding tot verschil van meening, daarna tot verwijdering en rancune, eindelijk tot Rou's ontslag. Zij verweet hem dat hij met al zijn preeken en catechiseeren van haren oudste een kwezel maakte; dat hij beter zou doen met hem mathesis en wijsbegeerte bij te brengen dan hem met de psalmen Davids aan 't hoofd te rellen. Terwijl Rou van zijn kant beweerde: de knaap was voor zulke vakken nog te jong, en de christelijke leer behoorde naar zijn opvatting, de eerste en voornaamste grondslag te zijn eener goede opvoeding, Niets zonder God!

Verder vermeende zij, dat hij zijne eigene studiën beoefende ten koste van die zijner leerlingen. De jongens werden verwaarloosd, enz. Bij zulk eene verhouding kon ontslag niet lang uitblijven. Sommelsdyck zei: het speet hem, maar hij kon zich ten gevalle van een huis-onderwijzer niet brouilleeren met zijne huisvrouw. Bij 't afscheid meende deze laatste dat een man van zijn verdienste (hier klonk de toon harer stem 'n beetje ironisch) niet lang buiten emplooi zou behoeven te blijven; hij zou wel spoedig iets anders vinden. „C'est vrai, madame”, hervatte de ander, „comme l'on dit je suis cassé, mais ce qui me console c'est qu'heureusement les morceaux en sont bons”. Met dien troost kon hij gaan, en daar hij nu vooreerst zijn bekomst van het onderwijs had, trachtte hij in dienst van den lande te geraken. 't Gelukte hem ook eene aanstelling te bekomen als klerk bij de griffie der Staten Generaal. Zijn vrienden in Frankrijk hielpen hem nu ook om zijne vrouw en beide kinderen te laten overkomen; eerlang, in 1683, was het gezin hereenigd, en deed z'n best den Haagschen tongval machtig te worden.

Na den gewelddadigen dood haars echtgenoots trachtte de weduwe Sommelsdyck zijn één derde aandeel in de kolonie Suriname te verpassen aan de beide andere participanten, de W. I. Comp. en de stad Amsterdam. Zij had geen geringen dunk van den bloei, waartoe die kolonie onder het bestuur van den vermoorden Gouvernuer geraakt

was, dat zij *f* 700.000 durfde vragen voor iets, wat bij aankoop ongeveer *f* 87.000 gekost had. Maar noch deze beide participanten, noch de prins van Oranje, wien men mede met de zaak aan boord kwam, waren belust op dit incourante fonds. Eerst in 1760 werd deze familiebezitting door de erfgenamen overgedaan aan de stad Amsterdam. De weduwe zag haar vaderland, „la belle France”, niet weer terug; zij vestigde zich daar niet metterwoon. Zij stierf 4 Dec. 1694 in den Haag.

Haar oudste zoon, Alexander, was haar toen reeds in den dood voorgedaan. Hij stierf in 1691 aan „pockjes”, slechts 23 jaar oud, en ongehuwd. Echter wilde het openbaar gerucht, dat hij het oog had gehad op zekere juffr. Doublet, ook naar de heerlijkheid haars vaders, St. Annaland genoemd. Zij was eene dochter van Philips Doublet, die gehuwd was met de eenige dochter van Constantyn Huygens, Susanna. Zij was derhalve eene volle nicht van den auteur van het bekende *Journal*, Constantyn Huygens Jr., in wiens dagboek men vindt aangeteekend ter zake van een onderhoud tusschen den koning-stadhouder en zijn secretaris:

8 Dec. 1691. De Con. praete van nichtje van St. Annalandt, en vraegde of sy niet trouwen soude, etc. Seyde van haer *froideur* en daernaer beter accueil aen Sommelsdyck, die de Coningh seyde dateen seer goetd slagh van een man was”.

Bij gelegenheid van zijn sterven gaf Willem III zijn secretaris last om aan de moeder van den overledene een brief van rouwbeklag te zenden, en bracht toen de geruchten omtrent de verhouding tot de Haagsche juffer nog eens ter sprake. In het *Journal* leest men:

„Wierdt smergens van Coningh ontboden. Deed mij een condoleantie aen vrouw van Sommelsdyck schrijven beklagende seer zijn doot. Vraegde mij of daer eenig gesprek van huwelyck geweest was tusschen hem en nichtje van St. Annalandt. Seyde dat haer seer opgepast (het hof gemaakt) had, maer dat niet gehoord hadde van eenige gedaene propositie”.

’t Zou misschien zoo ver gekomen zijn, ware de dood niet tusschenbeide getreden.

De tweede zoon van Cornelis van Sommelsdyck en Margaretha du Puy heette François, heer van Chatillon, totdat het overlijden zijns ouderen broeders den familienaam Sommelsdyck op hem deed overgaan. Naar 't schijnt vergezelde hij in 1683 zijn vader naar Suriname; althans men leest dat een zoon van den Gouverneur het bevel voerde over eene boschpatrouille, welke uitgezonden werd van Paramaribo om europeesche deserteurs op te sporen. Doch sedert was hij naar 't vaderland teruggekeerd, want bij de vermoording zijns vaders in 1688 was hij luitenant ter zee bij de Admiraliteit van Amsterdam, en weigerde het aanbod van heeren Staten om als Gouverneur van Suriname op te treden. Ware zijn vader niet voor één derde eigenaar van de kolonie geweest, en de bepalingen in het octrooi van de Societeit van Suriname ten zijnen gunste¹⁾, de keus zou denkelijk niet op hem gevallen zijn, want hij telde destijds slechts 20 of 21 jaren. Maar van zijn kant begeerde hij de onrijpe vrucht niet, die hem in den schoot geworpen werd. Aan zijns vaders uiteinde zich spiegelend, spiegelde hij zich zacht. Hij kende immers van nabij de gisten-de koloniale samenleving in een gewest, dat nog in de eerste phase van z'n opkomst verkeerde, met onbezonden toestanden, eene ten deele uit tuchthuisboeven gerekruteerde burgerij, ongebonden krijgsvolk en krakeelende autoriteiten. Doch wel vergezelde hij in 1690 den in zijn plaats benoemden Gouverneur van Scherpenhuyzen naar Suriname, alleen om den boedel zijns vaders te beredderen. Hij kwam daar op een oogenblik, dat eene Fransche vloot onder den admiraal Ducasse Paramaribo bedreigde, en hielp den aanval afslaan. Zelfs werd hij bij die gelegenheid gekwetst, ofschoon niet in het gevecht. Bij 't laden van een kanon ontbrandde het vuur te vroeg; hij verloor er eenige vingers bij. De vijand werd echter tot wijken gebracht; hoewel meer dan één nederzetting langs de Surinaamsche kust geplunderd en verwoest werd door Fransche zeesoldaten, die zich weinig van de boekaniers en filibustriërs der Caraïbische Zee onderscheidden.

¹⁾ Nl. dat de opvolgers in het bestuur bij voorkeur uit het geslacht Sommelsdyck gekozen moesten worden.

Sedert zette deze voormalige kweekeling van Jean Rou in 't vaderland zijne loopbaan in den zeedienst voort. In 1692 werd hij bevorderd tot buitengewoon kapitein ter zee, en was tegenwoordig bij de zeeslagen van Bevesier en kaap La Hogue. Vier jaren later volgde zijn benoeming tot gewoon kapitein ter zee; de vice-admiraal noemde hem met onderscheiding en schatte zijne zeemans kwaliteiten hoog. 't Meest kwam hij op den voorgrond bij de operaties der Nederlandsche vloot gedurende den Spaanschen Successie-oorlog: de expeditie naar Vigos, den tocht naar Cadix, de inneming van Barcelona, enz. Toen hij in 1709 tot schout-bij-nacht bevorderd werd, zette die benoeming veel kwaad bloed, omdat men die toeschreef aan favorietisme, en omdat daarbij twee oudere, en evenzeer verdienstelijke kapiteins ter zee gepasseerd werden. Van een hunner, Philips Schryver, werd zelfs verklaard dat hij door deze terugzetting „in dodelyck chagryn ten grave gedaalt was”.

François van Sommelsdyck had hiermee intusschen nog niet zijn hoogsten rang bereikt. Vier jaren later, in 1713, volgde zijne aanstelling tot vice-admiraal. Als zoodanig moest hij met de Engelsche vloot in de Middellandsche Zee samenwerken, doch die samenwerking liet somtijds veel te wenschen over; de oude naijver tusschen de beide zeevarende volken belemmerde de maritieme ondernemingen, of deed ze zelfs falikant uitkomen. Evenzoo hadden zijne operaties tegen de Barbarysche zeeroovers meer dan eens weinig uitwerking; als reden daarvoor noemde hij, dat de Hollandsche schepen zoo slecht bezeild waren, in vergelijking met Fransche en Engelsche. Daarom ijverde hij bij de Admiraliteit dan ook voor hervormingen in den scheepsbouw; maar 't zou zijn tijd wel duren, vóórdat er snelle zeilers kwamen voor de landgenooten van den Vliegende Hollander. Evenwel hadden zijne exploiten het gevolg, dat er in 1726 nog een redelijke vrede met Algiers gesloten kon worden. Drie jaren later werd hem het bevel over een eskader van twaalf schepen toevertrouwd, waarmede hij te samen met een Engelsche vloot tegen Spanje moest optreden. Doch door de veranderde omstandighe-

den op het staatkundig tooneel had deze onderneming geen voortgang.

Dit was het slotbedrijf van zijn openbaar leven. Hij was in 1712, toen hij reeds een goede veertiger was, gehuwd met zijn nicht Maria van Aerssen van Hernhout, en kwam in 1740 te overlijden. Nederland bewees in zoover hulde aan zijne nagedachtenis dat zijn portret, geschilderd door M. Verheyden, een plaats bekwam in de zeeheldenzaal van het Rijksmuseum.

Tijdens hij, bijna nog een knaap, zijn vader naar Suriname had vergezeld, was hij daar niet geheel zonder familie-relaties. Want Cornelis van Sommelsdyck had verscheidene zusters, en minstens een daarvan was met hem naar het vreemde land getrokken. Men vindt opgeteekend dat tijdens de Gouverneur met straffe hand regeerde, zijne zuster hem waarschuwde met zijne hervormingen niet te ver te gaan, inzonderheid de bandelooze krijgsknechten te ontzien en „de peerlen niet voor de zwynen te werpen, opdat ze, zig omkerende, hem niet mogten verscheuren”.

Hetgeen inderdaad gebeurde toen hij, staande tegenover het muitend krijgsvolk, te samen met den luitenant Verboom werd neergeschoten.

Tijdens hij er naar streefde om in de schraalbevolkte kolonie Suriname het blanke element te versterken, en kolonisten uit het moederland derwaarts te lokken, had hij niet geschroomd zich daarvoor te bedienen van gedé-classeerden, te voren bewoners van Nederlandsche gevangenissen. Paramaribo werd ten deele bevolkt, gelijk bij hare stichting de Eeuwige Stad. Maar een ander deel van de emigranten, welke de Staten van Holland en Zeeland herwaarts lieten overbrengen, bestond uit Fransche Hugenooten en uit aanhangers van de sekte der Labadisten. In 1684 vestigde zich een kleine kolonie van deze laatsten in Suriname; Sommelsdyck stond met hen in betrekking doordien zijne jongste zuster, Lucie, in het huwelijk trad met den predikant Pierre IJvon, den vertrouwden vriend van den stichter der sekte Jean de Labadie. Ook twee van zijne ongehuwd gebleven zusters, Anna en Maria, behoorden tot dit genootschap. Wel is

waar werd Lucie's huwelijk eerst na zijn overlijden gesloten, maar de betrekkingen tusschen de familie Sommelsdyck en de Labadisten, van welke Pierre IJvon na den dood des stichters het erkende hoofd werd, dagteekenden uit eene vroegere periode, evenals de Surinaamsche kolonie reeds een jaar na Sommelsdyck's optreden tot stand kwam. Het feit dat een zijner zusters het vaderland verliet om mee naar Paramaribo te gaan, stond hiermee gewis in verband. 't Was ook niet zonder belang, dat er, door de vestiging van aanhangers dezer sekte, een puriteinsch element in eene nog zoo ruwe samenleving kwam. Want uit de beginselen, neergelegd in de Declaratie of het belijdenisschrift der Labadisten, blijkt dat zij, door een gemeente van wedergeborenen te vormen, de Christelijke Kerk in hare oorspronkelijke zuiverheid wilden herstellen. Zij wilden het H. Avondmaal op hunne wijze vieren, den H. Doop alleen aan bekeerlingen toedienen; zij hechtten minder gewicht aan den letterlijken tekst des Bijbels, dan aan de inwendige openbaring in het menschelijk gemoed, en streefden er naar de levenswijs der eerste Christenen na te volgen. Nog ruim een halve eeuw na het overlijden van Jean de Labadie handhaafde zich dit genootschap, o.a. onder leiding van de bekende Anna Maria van Schürman in de Friesche gemeente Wieuwerd, doch ging in 1732 geheel te niet. En de kleine filiale in Suriname ging op in de massa, nadat hare plantage *La Providence* aan de Boven-Suriname herhaaldelijk geteisterd was door de stroopende Indianen; hetgeen veel bijdroeg tot de ontbinding van dit kolonisatieplan.

De zusters van Sommelsdyck waren, volgens getuigenis van hun eigen vader, meer aantrekkelijk door rijkdom dan door schoonheid. Die vader was zelfs spreekwoordelijk rijk; onder de *Opschriften* van Jeroen Jeroense vindt men er een: „Als de boerin te Sommelsdyk refereinde”:

Heer van Sommelsdyk,
Ik ben arm en gy zyt ryk;
Maar weet je waaraan dat het scheelt;
Het geld is ongelyk gedeeld.

Deze rijkdom droeg er zeker toe bij dat drie hunner een

aanzienlijk huwelijk konden sluiten. N.l. Françoise met Hendrik van Nassau, heer van Ouwerkerk, Henriëtte met François Soete de Lake, heer van Potshoek, en Veronica met Alexander Bruce, tweede graaf van Kincardine. Dat haar echtgenoot een buitenverblijf in Schotland (bij Aberdeen) bezat, blijkt uit de aantekening in Huygens' *Journaal*:

„1695. Ging met Silvius tot de vrouw van Ouwerkercken, daer Mylady Kincardine met een dochter (een bruyne slendere meid) mede quam, en raeckende op de praet van tovenaersters bleef daerop wel een uer of anderhalf. Seyde dat men der in Schotland omtrent haer landhuys noch dickwils verbrande”.

Doux pays! waar men in de laatste jaren der 17de eeuw nog heksenprocessen voerde, en heksen op den brandstapel bracht. Ofschoon de gelijktijdige rechtspleging in Suriname ook nog met middeleeuwsche barbaarschheid geoefend werd, getuige de slaven-executies en de terechtstelling der moordernaren van Sommelsdyck, een *auto da fé* gelijk in Schotland was er onbekend.

Behalve lady Kincardine komen ook de beide andere zusters meermalen in het *Journaal* ter sprake, zoomede in de rijmkroniek van Coenraet Droste. Eene vierde zuster, Petronella, huwde met Johan van Wevoort, heer van Ossenberg. De echtgenoot van Françoise, Hendrik van Nassau-Ouwerkerck, kwam in 't gevolg van den koning-stadhouder Willem III naar Engeland, en werd daar genaturaliseerd, ofschoon hij nooit een Engelschen titel droeg. Zijn nieuwe landgenooten duiden hem gemeenlijk aan met den naam van „Auverquerc”. Hij behoorde tot de vertrouwden van den prins reeds lang voordat deze, door de onderneming tegen Jacobus II, koning van Engeland geworden was; hij had hem op de meeste zijner veldtochten in de Zuidelijke Nederlanden vergezeld en in den slag van St. Denis, in 1678, hem zelfs het leven gered. De koning gaf hem dan ook herhaaldelijk blijken van zijn gunst; hij klom op tot den rang van veldmaarschalk. Zijne kinderen werden in 1695 tot „free denizens of England” verklaard.

Aldus werd deze tak van het geslacht Aerssen van Sommelsdyck opgenomen in het gemeenschapsleven van Groot Britannië, terwijl de stam zich in Nederland voortplantte. (De eenige broeder van den gouverneur, nl. François van Sommelsdyck, heer van de Plaat, bleef ongehuwd. Hij volbracht vele reizen door Europa en was de schrijver van *Voyage d'Espagne, curieux, historique et politique, fait en 1655*. Hij verdronk in 1659, bij zijn terugkeer uit Engeland.) Die stam zou gedenkwaardig blijven doordien minstens drie van zijne leden zich onderscheidden door buitengewone verdiensten ten aanzien van het vaderland en zijne koloniën: de grootvader als gezant te Parijs, de kleinzoon als Gouverneur van Suriname, de achterkleinzoon als vice-admiraal op 's lands vloot. Ware de tweede niet zoo ontijdig aan zijn eind gekomen, de kolonie had nog notabele diensten van hem mogen verwachten. Want hoe berispelijk zijne persoonlijkheid in sommige opzichten ook was, hij was wel van het deeg waarvan men koloniale hervormers kneedt. Hem kwam voor 't minst de verdienste toe, dat hij orde schiep in eene orde-looze maatschappij, dat hij fundamenteen legde waarop zijne opvolgers konden voortbouwen; en de fouten zelve, welke hij met zijn bloed betaalde, maakten die opvolgers indachtig, dat in eene dergelijke samenleving het beginsel *fortiter in re, suaviter in modo* behoorde toegepast te worden. Een man met weinig scrupules en niet vrij van hardvochtigheid, maar van wien de geschiedschrijver v. Kampen verklaarde: „Hij mag de schepper der kolonie Suriname heeten” ¹⁾).

¹⁾ Geschied. d. Ned. buiten Europa. II p. 289.